

УДК 929(038):930.2

Світлана Ляшко,

канд. іст. наук, провід. наук. співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Праця, яка має служити людям

Рец. на кн.: **Матеріали до біографічного словника І. О. Левицького: анотований покажчик архівних документів** / упорядкув., передм. та наук.-дов. апарат М. М. Трегуб; вступ. ст. М. М. Романюка; наук. ред. М. М. Романюк; віп. ред. Л. В. Сніцарчук; наук. консультант Л. І. Ільницька. – Львів, 2012. – Т. 1 : А – Б. – 355 с.

Довідкове видання «Прикарпатська Русь вь XIX-мъ вѣцѣ вь біографіях и портретахъ еи дѣятелей съ узглядненьемъ замѣчательныхъ людей, которыхъ 1772 р. заставъ при жизни, написавъ на подставѣ автобіографическихъ записокъ и архивально-библіотечныхъ матеріалѣвъ Иванъ Ем. Левицкій» відоме як «Словник І. О. Левицького» (том 1, вип. 1–4, 1898–1901). Від початку існування Інституту біографічних досліджень НБУВ воно було предметом вивчення, обговорення в різних аспектах – біографічному, джерелознавчому, культурологічному, історичному, методологічному тощо. Неодноразово наші співробітники в своїх дослідженнях зверталися до біографічних матеріалів І. О. Левицького (В. С. Чижко, В. І. Попик, О. М. Яценко, С. М. Ляшко). Мріяли взяти участь у перевиданні чотирьох випусків першого тому в сучасному науковому і поліграфічному виконанні, з додатками, науковими коментарями, гарною іконографією. Були впевненні, що у спадщини І. О. Левицького (3577 одиниць зберігання), більша і основна частина якої ще невідома загалу науковців, є щасливе майбутнє. Ці сподівання, у першу чергу, пов'язувалися з подвижницькою працею наших колег з Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника і, безпосередньо, з відділом рукописів, у якому цей архів зберігається.

Наприкінці 2012 р. вийшов друком перший том анотованого покажчика архівних документів «Матеріали до біографічного словника І. О. Левицького» із вступною статтею генерального директора ЛННБ України ім. В. Стефаника, члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук М. М. Романюка (с. 3–6) та передмовою і упорядкуванням матеріалів архіву М. М. Трегуб (с. 7–26). Багато років опікувався підготовкою матеріалів до оприлюднення, ідеологією покажчика один з кращих знавців бібліографії, біографії, дру-

кованої і архівної спадщини І. О. Левицького – доктор історичних наук Я. Р. Дашкевич.

Перед упорядниками архіву і співробітниками відділу, причетними до реалізації задуму, стояло досить складне завдання. Щоб зрозуміти його складність, звернемося до характеристики архіву.

Архів І. О. Левицького (разом із архівними матеріалами, що зберігаються в інших фондах Інституту рукописів бібліотеки) є одним із найбільш цілісних особових біографічних архівів в Україні, що дає підстави вважати його унікальним джерелом кінця XIX – початку XX ст. з історії біографіки, біографістики, бібліографії, біобібліографії, архівістики. Час спливав, зібрані матеріали залишалися маловідомими і малодоступними для сучасних дослідників. Тому необхідність видання біографічних матеріалів західноукраїнських діячів, зібраних (і частково опублікованих) І. О. Левицьким, не викликала сумніву в архівістів, біографістів, наукової спільноти і давно була на часі. Як слушно зазначили упорядники: «Праця, якій І. О. Левицький присвятив життя, має служити людям» (с. 24).

Повна назва архівного опису, відомого як «Словник І. О. Левицького» – «Матеріали до біографічного словника галицьких, буковинських та закарпатських українських письменників, учених та інших діячів культури, а також громадських і політичних діячів XIX ст.» (ВР ЛННБ, Ф. 167, оп. 2; 3577 од. зб.; 17036 арк.). Матеріали відтвореного архіву містять «акуратно впорядковані витяги з друкованих і архівних джерел, вирізки з української преси 40–90-х років XIX і початку XX ст., листи з біографічними відомостями від різних кореспондентів, автобіографії, спогади, іконографічний матеріал» (с. 17) тощо та нотатки самого І. О. Левицького. Статистичний перелік джерел дає лише археографічну картинку джерельних складових архіву.

Заслуговує на увагу персональний склад осіб (кожна з 3577 одиниць зберігання відповідає одній персоналії), інформацію про яких містять матеріали архіву. На думку знавців архіву і його дослідників (Я. Р. Дашкевич, Л. І. Ільницька, М. М. Трегуб та ін.), він відображає «більш або менш повні відомості майже про всіх людей, які були причетні до українського громадського, культурного, економічного життя Галичини, Буковини, Закарпаття кінця XVIII–XIX ст.» (с. 17). Особові папки словника нерівноцінні за повнотою і опрацюванням матеріалу І. О. Левицьким.

Матеріал збирався вченим під мету, яку він визначив у передмові «Слово от автора» у першому випуску «Прикарпатська Русь в XX-м веке в биографиях и портретах ее деятелей...» (1898): «...Пізнати отже друг друга, освідомити широкі круги і разом почитати заслуги численних тих діятелей, котрі в переважній частині о голоді і холоді виховувались і виховувались, а опісля серед несприятливих для себе обставин не-раз о куску сухого хліба...» (с. 246–248).

У стислій характеристиці кожної одиниці зберігання (персоналії) необхідно було подати інформацію про особу, представити джерельну складову, зміст й обсяг. Тут існувало кілька шляхів: 1) продовження задуму І. О. Левицького через повне видання матеріалів у вигляді регіонального біографічного словника; 2) опублікування матеріалів архіву у вигляді покажчика або анотованого покажчика; 3) чи в інший спосіб. Про непротий шлях пошуку способу (форми) подання матеріалів у найбільш повному інформативному обсязі і відповідно до сучасного наукового опису, у зручному і доступному для користувача вигляді, йдеться у передмові М. М. Трегуб «Матеріали "Словника І. О. Левицького" – джерела "першої руки"» (с. 23–26).

Авторам-упорядникам вдалося знайти оптимальний варіант представлення різнопланового багатомірного матеріалу, який містить архів. За допомогою добре продуманої схеми архівного опису він зорганізований як «путівник для наукових пошуків», адресований дослідникам і фахівцям з різних гуманітарних дисциплін.

Вдало вибудована структура «Матеріалів до біографічного словника...». Одна позиція «Покажчика» відповідає архівному номеру одиниці збереження фонду. До неї входять три блоки: інформація про особу; джерельна інформація; додаткова інформація (с. 27–30).

Перший блок, за сучасною термінологією,

відповідає поняттю дефініція (прізвище, ім'я та по батькові, дати життя; залежно від забезпеченості інформацією – посада, станове походження, титули, звання тощо). Його наповнення здійснювалося суто за оригіналами джерел із збереженням мовних і стилістичних особливостей часу (включені оригінальні фрази із текстів документів, преси, літературних творів, кореспонденцій, автобіографій тощо). Додаткова інформація про представлену особу подається в кінці блоку (наприклад, Бахминській Ол. *Див. також персоналії*: Петрович Онуфрій, Семибратович Сильвестр д-р; с. 113–114).

Ця частина видання насичена біографічною інформацією, зокрема, вона містить дані про особу (осіб), сфери діяльності, генеалогічні розписи. У багатьох випадках подана інформація залишається майже єдиним джерелом про особу, її соціальний стан, профіль діяльності (багато даних у результаті суспільної і науково-технічної трансформації змінили зміст і сутність), місце в історії суспільного і культурного руху на Галичині, Буковині, Закарпатті після першого поділу Польщі (1772).

Другий блок включає інформацію щодо видань, публікацій особи та літератури про неї за алфавітом назв і в тому обсязі, що вдалося зібрати І. О. Левицькому і які зберігаються в індивідуальній теці (наприклад, література про Биберовича Івана / Іоанна займає майже чотири сторінки; с. 145–149). Це рукописи (листи, автобіографії, автобіографічні спогади, автобіографічні анкети), іконографічні, біографічні матеріали. Для зручності користування бібліографія була впорядкована і систематизована упорядником в групи.

Завдяки цій частині опису у науковий обіг введено значну кількість джерел, маловідомих і малодоступних сучасним дослідникам суспільних подій на зазначеній території. Вона дає важливий матеріал для різнопланових біобібліографічних досліджень. Зокрема, інформація про особу (позиція «Літ.») є поглядом і оцінкою діяльності особи з боку сучасників. І. Франко досить точно охарактеризував цей джерелознавчий внесок у біографію І. О. Левицького як «джерела першої руки» (Франко І. // Зібрання творів: У 50 т. – К., 1980. – Т. 47. – С. 242–245).

До третього блоку включена інформація (за визначенням укладача – «малі» біографії) про інших осіб, яка є в матеріалах «Словника І. О. Левицького» (наприклад, позиція «Біографічні замітки» до позиції «Билинкевич Антон» містить стислу інформацію про 19 осіб; с. 156–159).

У середині кожного з блоків (у примітках), у разі необхідності, подаються застереження про існування розбіжностей щодо місця народження, дат життя, різнописання населених пунктів та ін. У кінці кожної позиції «Покажчика» подається інформація про її обсяг в аркушах та мову документів. У виданні також використовуються умовні позначення (відповідно до матеріалів Бібліографії).

Таким чином, за допомогою добре продуманого алгоритму подання матеріалів величезного за обсягом фонду, залучення археографічних методик опису (групування матеріалу за блоками і в середині блоків, скорочення, умовні позначення, перекресні посилання тощо) на 200 сторінках «Покажчика» подана інформація про 436 осіб на літери А – Б.

Перший том видання супроводжується дев'ятьма додатками інформаційного характеру (с. 243–256), покликаними допомагати читачеві глибше ознайомитися з задумом І. О. Левицького щодо публікації біографічного словника, його змістом, характером та переліком діячів, біографії яких були вміщені у чотирьох випусках та планувалися до розміщення у п'ятому (с. 250–254). Додатки ретельно відібрані. Вони мають самостійне практичне значення і несуть наукове навантаження. Для історії і теорії біографістики найбільш важливими є «Слово от автора» [Передмова до першого випуску словника] (с. 246–248), в якому викладені не тільки засадничі принципи побудови довідника, але й суспільно-політичні погляди І. О. Левицького як громадського діяча.

Науково-довідковий апарат книги (с. 257–342) включає десять покажчиків і списків, які можна об'єднати за характером інформації. Додатковим джерелом біографічної інформації для користувача є група тематичних списків – «Список біографічних матеріалів», «Список кореспонденцій», «Список портретів». Низка інших створює читачеві умови для кращого розуміння тексту, адже вони містять інформацію про тогочасні професії, навчально-освітні заклади, суспільне становище осіб та ін. Це «Словник застарілих, рідковживаних

та іншомовних слів», «Географічний покажчик», «Покажчик назв товариств, братств, гуртків», «Покажчик назв навчально-освітніх закладів», «Покажчик періодичних видань», «Предметний покажчик». Додатковим джерелом біографічної інформації виступають такі тематичні списки, як «Список біографічних матеріалів», «Список кореспонденцій», «Список портретів».

Загалом, автором-укладачем М. М. Трегуб була запропонована трьох-блокова система подання матеріалів про особу (біограма, біобібліографія, додаткова біографічна інформація), яка разом із апаратом видання (вступна стаття, передмова, археографічна передмова, довідково-допоміжний апарат) дає змогу більш повно розкрити зміст та джерельні складові кожної одиниці зберігання у відповідному фонді І. О. Левицького.

В «Археологічній передмові» М. М. Трегуб досить точно охарактеризувала сутність видання з позицій археографії як одну «...з перших публікацій у сучасній українській археографічній практиці щодо характеру вміщуваних у ньому матеріалів». Автору-упоряднику разом з колегами вдалося знайти вдалий археографічний спосіб презентації величезного біографічного і бібліографічного матеріалу, який розкриває склад, зміст творчого спадку І. О. Левицького і робить його повноцінним сучасним регіональним і загальноукраїнським науково-біографічним ресурсом.

Матеріали «Покажчика», відкривають широкі перспективи для історико-біографічних, генеалогічних досліджень. Вони є новим джерелом для укладання регіонального, галузевих, тематичних довідників, стимулюють оновлення існуючих біографічних довідкових видань. Поза сумнівом, «Матеріали до біографічного словника І. О. Левицького» будуть корисними для фахівців з різних галузей гуманітарного знання. Можна сподіватися що терміни випуску наступних частин «Матеріалів...» будуть максимально короткими. Бажаємо колегам успіху на шляху до оприлюднення джерельного спадку українського бібліографа Івана Омеляновича Левицького.